

ANTTON MARI ALDEKOA-OTALORA

Iurreta, dabilen herri gara?

ANTTON MARI ALDEKOA-OTALORA (1951-)

Anton Maria Aldekoa-Otalora Zamalloa 1951ko apirilaren 28an jaio zen Bargundia baserrian, euskal kulturaren eragilea Iurretako eta Durangaldean XX. mendeko 70ko hamarkadatik aurrera.

Gerediaga Elkarteko lehendakaria (1983-2003), Durangoko Kurutziaga ikastolako administratzaile eta Bilbon Elkar liburudendako kudeatzailea izan da erretiratu arte. Erretiratu ondoren ere, Iurretako Elizako abesbatzaren arduraduna da. Eta Euskaltzaindiak Ohorezko euskaltzain izendatu du 2021ean.

Bertso zahar, ipuin, esaera edo doinu zaharren biltze lana egin du bizitza osoan zehar. Ikerketa monografiko batzuk argitaratu ditu liburu formatuan, hala, Durangoko Plateruen obrari buruz, Iurretako dantzen historiaren inguruan, Nikolas Alzola *Bitañoren* gainean eta beste asko.

Sormen idazlanak ere asko ditu, han-hemenka sakabanaturik aurki daitezkeenak. Haren testurik zabalduena *Hertzainak* taldeak abesturiko «Zoratzen ari naizela» da.

IURRETAKO DANTZARIAK, 1972KO SANMIGELETAN. Zutunik: Jose Jabier Abasolo, Anton Maria Aldekoa-Otalora, Mikel Sopelana, Jose Luis Urtiaga, Karmelo Barruetaña. Makurtuta: Justo Alberdi, Pedro Mari Aldekoa-Otalora, Jose Antonio Urien, Jesus Mari Uribelarrea.

IURRETARROK BEREZIAK GARA?

«Zuek iurretarrok baduzue zerbait, bueno eztakit, baina kanpotik begiratuta dantzak direla, korua dela, kofradiak direla, desanexioa dela, abendua-santagedaeskeak direla, sanmigel jaietako doniel-haretxa dela, ermitetako jaiak direla, bertso saioak direla eta... eztakit zer dela baina kanpotik behatuta badaukazue aparteko zerbait. Zeozerk bereizten zaitue beste herri batzuengandik. Eztakit zer batasun klase, zer heziketa mota izan duzuen, baina urrinetik etorri barik hemen edozein alboherritatik Iurretara hurreratu ezker, arnastu eta obatu egin liteke, ikusi egin liteke diferentzia hori.»

Sarrerako esaldi luze hau hamaika aldiz entzuna diot lagun bati, ezezagun bati zein soziologia kontuetan teorizatzen dabilen bati. Komentariook gainera, era txeratsuan eginak. Jakin-minez eta zelanbaiteko harriduraz. Bada, norberak ere halango harrotasunez eta ez hantustez jasotzen dituenak. Egundo zergatietan eta analisisetan sartzeke.

Burutazio korapilatsu hau gogoan bide ertzean jesarri eta mataza kateatu honi zenbait arintze saio, zenbait artazikada, zenbait irtenbide, zenbait lotura transversal egitea otu zait.

XXI. mende honen hogeita laugarren urtean berrogei-berrogeita bost urterainokoentzat ulertezinak izan daitezke izkiriatu ditzakedanak, agian. Egungo eguneroko bizimoduan gaurko teknologi arruntetan, zeintzuk hirurogeita hamarretik gora goazenontzat teknologia sofistikatuak diren, teknologi arruntetan hazi direnentzat fikziozko pasarte nobeleskoak, ez sinesgarriak irudituko zaizkie irakur ditzaketen paragrafo zenbait. Buru fantasioso, ala buruarin, baten harilkatuak.

Hala ere, argi geldi bedi hemen idatziko dena, hemen irakurriko dena ez dela: hau HALA DA! Hemen azalduko dena sarrerako esaldi luzeari erantzun analitiko eta hipotetiko bat ematea nahi da. Zirkuluan diametralki azertatzeko asmoz, baina beharbada tangentez ere ukituko ez den zirkulua.

«Izan zirelako gara, garelako izango dira», «Nora goazen jakin nahi badugu, nondik gatozen jakin behar». Esaldi klixeak lerro buruetan eta diskurtso beroetan darabilkigunak. Hara bada gure kasurako gaurko galga bariko abiaduran behelaino artean ezkutatu zaigun ez hain antzinako bidezka eta hainbat oin-bide.

Eliza aitatzer a nator. Eliza bere meza, prozesio, sotana, koru, intsentsu, bederatziurren, luistar, ermita, letaña, monagillo, garizuma-mixionista, mariarenalaba, kultura eragile, euskera, musika, fueruak, lagizaharra, herria, Euskal Herria. XVI. mendetik Trentoko Kontzilioak eta Espainiako erregearen dekretuz hemengo biztanle orok kristau behar zuen. Dekretu honen eraginez gure inguruetako, Durangaldeko parroikia guztietan, eta asagokoetan, 1550etik-edo aitzina «liburu

sakramentaletan» ageri dira. Jaioriko denak bateatuak izan behar ziren. Elizaren sakramentu liburu hauek urrezko dokumentu bihurtu dira. Herrietako, parroketako bostehun urte inguruko errolda-zerrendak hor daude, utzikeriak edo ezbeharren batek suntsitu ez baditu behintzat. Juduak eta moroak erbesteratuak izan eta kristau garbiak soilik onartzen dira Espainia handian –gerora datorren Arana-Goiri’tar Sabin arrazistatzat jo izan zen eta geroagokoetan oraindik ezker abertzalekoak edo eta katalanak nazitzat.

XIX. mendea tragikoa izango da euskaldunontzat. Frantses okupazioaren kontrako gerrak eta lasterrera, antzinatearen eta modernitatearen, karlisten eta liberalen arteko guda zibilak gosea, negarra, uherra, lapurreta, atzerria bistaratu zituzten gure inguru zabalean. Lehenago ere paradisuako jardinetan bizi ez zirenak egoera guztiz gorrira igan ziren.

«Karlos agertu ezker probintzi hauetan/beti bizi gerade neke ta penetan/... bost negar egiteko nonbait jaio giñan. Agintari onenak preso daduzkate/euskalduna izatia du bakoitzak kalte. Semiak soldadu ta preso gurasuak/ezin pagaturikan kontribuziuak/trintxera lanetara gainera auzuak/dolorezkuak dira gaur gure pausuak. Atiak itxi eta ogia garesti/artua ere ari da igotzen poliki/dirua ezkutatzen da egunero hemendik/nola bizi garen bada harritutzen naiz ni»

Muñagorri liberalaren saminezko bertsoak Lertxundik gitarraz lagundurik bergogorazo dizkigunak.

Herriak zorpeturik. Bizkaitar guztiok nobleak ei ginen, ei ziren, ze polita! Gehiengo nagusi bat gosekil itxuran geratu zen. Eleizate gehienetako agintariak karlisten aldeko, foruen aldeko. Baita ere parroketako abadeak.

Bizimodu nekagarri honi aurre egin asmoz Mendizabalen Desamortizazio saioak hor datoz. Gure herrian, Iurretan, zorrak arintzeko edo kitatzeko herritarren ondaretik tiratu zen. Herri lurrak saldu ziren. Baso komunalak, lur komunalak. Denonak, guztionak ziren lur eremuak saldu ziren. Gallanda mendiaren gerritik beherakoa etxagunen, propietarioen artean txanteletan banandua gertatuko da. Beste horrenbeste jende apalarekin. Baso komunal txatalik onenak etxagunen izenean jarri ondoren, Gallandaren iparraldera, urrinera geratu diren lurrak: Laxiar, Kortazar, Zelaño, Keixa, Oroltegi, herriko kofradietan bizi direnentzat dira. Ordainduta.

Bide beretsutik jokatu du elizak ere. Kofradia bakoitzean, auzo ,bakoitzean, badu bere ermita eta santua bere lursail eta arboladoiarekin. Lur hauek eta zenbait ermita ere propietarioen izenean jarriko dira. Komunalak izan direla oroimenean. Guztiona izan dena, banaka batzuek eskuratu dutela oroï-minean. Salerosketa, truke hauen ondorioz beharbada, 1846. urtean parrokiarako organo berri bat agindu eta egiten da. Organo batek koro bat eskatzen du. Ez dugu daturik.

Urrineko argizariak itsutzen gaitu batzuetan, eta geure burua, geure hizkuntza, geure dantza eta ohiturak gutxiestera garioiaz itsualdi honek. Kanpoko jakitun batek, Wilhem von Humboldt-ek betazalak ikuzi eta edegi zizkigun. Gure dantzak, dantzari-dantza eta erregelen doinuak batu eta deskripzioak ematen ditu. Euskaraz, berriz, gure hizkuntzaz liluraturik, sakoneko analisiak eta konparaketak egiten ditu. Euskararen oinarritzko kontuetan Pablo Pedro Astarloa abade durangar jakitunak itsutzen du Wilhem prusiarra. Honen eskutik gure berbetaren loriatze bat hedatuko da European zehar.

Gerrateak aitatu ditugu. Gorrotoa eta ezinikusia atean, atean. Sermolariak hor ari dira sentimenduak bideratzen. Mantsotzen agian. Eguneroko elkarbizitzara doitzen. Euskeraz. Euskerazko sermoiak, zelan ez! Juan Antonio eta Carlos Antonio Zelaieta Hormaetxea-Barrenengoa anaia frantziskotarrek Orozketan kapilautza sortu eta berreregi zuten Sant Yagoren ermita eta euron loba Leandrogaz batera berbeta xamurreko euskeran paper mordo bat laga ziguten.

XIX. mende hondarrean Cánovas del Castillo ministroak Euskal Foruak ezabatzen ditu. Gerediagako zelaian eta Gernikan elkartzen izan diren herri ordezkariak akabo! Ave fenix! Abadie zuberotarrak *Euskal Jaiak – Jai egun-Euskerazkoak*, 1886an Durangon eta 1991n Iurretan. Dantzariak, bertsolariak, zantzolariak, olerkiak..., Jose Ignacio Arana jesuita, Leandro Zelaieta, Balbino Garitaonandia, Resurrecion Mª Azkue, Sabino Arana-Goiri, Anpuero, Larragan, Gastañazatorre, Bernaola, Arrese ta Beitia, Julian eta Demetrio Arana anaiak, Roman Amilburu, Unamunzaga alkatea eta beste. Nago iurretarron izakeraren osagaiak, ingredienteak, lapiko honetan egosi zirela. Aurretik erein den hazia hemen jaioten da. Euskera jaso. Arana-Goiriri dantzarien «martxie» gustatzen zaio eta *Eusko Abendaren Ereserkijaren* oinarria hor dugu. Azkue gazte aseezina, karlista-bizkaitar, euskaldun, belaunaldi aldaketa. Lapiko honetan ere zenbat sotana!

XIX. eta XX. mende bion arteko zubi horretan mundu zahar eta berriaren arteko talka oso bortitza da. Trena, elektrizitatea, goldea, tranbia, footbolla, txirrindularitza, «euzkadi da euzkotarren aberria», labe garaia, Durangon argitaratu zen *Garoa*, eta maketoek dakarten hitz-egiteko era blasfemoa, sozialismoa, *rerum novarum* enziklika, fabrikak... baserri giroko, mundu erruralaren eta datorren berriaren arteko talka, txistu eta tanboliña ala jazzmana, akordeoia-inpernuko hauspoa, herriko taberna ilun zahagiduna eta larruzko aulkiduna, kafea gaseosakin, auresku-banangoa eta chotis zein pasodoblea.

Gazteak eta nagusiak, igitaia, jornalero, monarkikoak, abade bizkaitarrak, sindikatuak, Primo de Riveraren diktadura, Durangok Iurreta anexionatzea 1926an. Don Jose Amezola abadeak, zeinak baserritarren sindikatuan lan egiten zuen, Goikolan gerora okindegi bihurtu zen horretan, Amezola abadeak

abenduko Kontzezino jaiko mezan predikatu ei zuen negar zotinka «umezurtz utzi gaitue» hasperenka Durangok Iurretara irentsi zuela eta. Amezola hau ez zen iurretarra. Orozkokoa zen. Abadea eta langilea, *cura-obrero*. Hirurogeita hamar urtetik gorakoa zen sermoi hori zizpuruz egin zuenean. Bere eleiztarrekin, bere herritarrekin identifikatua.

Errepublikak. Durangotik Kofradietako ordezkariak kontu eske. Mehatxuak. Lursail hoiek udalarenak direla argudiatuz. Club de Mallabiena futbolaren batzarrak Ertzibengoganen, jokalaria karlistak eta bizkaitarrak, kanpeonatu irabazi. Hauteskundeak. Desanexionatzeko ahaleginak. Bertan behera. *18 de julio* «gaur matxinada sortu da –gudari paxista ta eskumatar guztiak– gobernuaren aurka», Felipe Zarate abadeak.

Gerra Zibila. 36ko gerra zibila. Anaien arteko gerra. Familien arteko gerra. Herritarren arteko gerra. Aberatsak, pobreak. Bonbardaketa, *viva cristo rey*, ebaquazioa, harpilatzea, trabadore batalloiak, txapel gorriak, prisioneruak, erbeste-ratzeak. Diktadura. Galtzaile zein irabazleek «abastosi» gari eta arto zorroak eman behar. Erreketekin eta gudariekin osotutako dantza taldea Francoren aurrean. *Sección Femenina*. Aita San Migel egunean, 1942an, organo berria inauguratzen da. Julio Valdes Goikoetxearen meza estreinakoz kantatzen du koruak. Koruan erreketekin eta gudariekin ibilitakoak eta beste batzuk. Karlisten seme-alabak bizkaitarren seme-alabekin maitemintzen dira, ezkontzen dira.

Goiuriko Andra Maria lehorte garaian errotatibak jaisten zen parrokiara euria eskatzeko. 1944-45etik aitzina urtero abuztuan jaisten da. *Nacional-catolicismo*. Goiuriarrak Andra Maria eura bakarrik delakoan anderuak «errematera» ateratzeko. Hilario Alberdi zesteruak zazpiehun pezetan puja eta oromifonak irabazi. Harrezkero ez da subastarik egin.

Kofradia basoek zer esana ematen jarraitzen dute Durangon. Atxilotzeak ere badira tartean. Gallandako herri-basoko pinudia saldu zen eta diru horiekin Ezkurdi Jai-alai frontoia eraiki zen. Haserrezko zurrumurrua Iurretan. Tokiko Entitate Txikia (*Entidad Local Menor*) izateko sinadura-firmak batzen dira Iurretan. Herritarren familia buruek sinatzen dute. Gehiengo absolutua. % 85 prozedura honen alde. Frantzisko Ortuzar parrokoaren eta Fernando «maixu baltzaren» informak herritarren alde. Durangoko Guardia Civilaren informak ekimen honen kontra. Informe baloretsua eta pisua, dirudienek. 1950eko hamarkadan dihardugu.

Abade gazte bat heltzen da Iurretara. Juanito Gallastegi Duñabeitia. Lanbreta bat. Mutiko triplek koruko pontifikalak erakusten. Sotana «erremengauta» pelotan zein futbolekin. Parrokian bere ardura nagusia Orobioiko San Marko auzuneko eleiztarrena dauka. Meza, katekesia, kantua, euskera, kontzilioa, dantza. Bere garaian San Marko baseliza berriztatzen da Lander Gallastegi arkitektoaren

zuzendaritzapean. Jose Antonio Retolaza abadea eta *Kili-kiliren* dinamizatzaillea alboan du. Antzerkia, Arrate Irratirako esatariak, nesken koru zoragarria, neska eta mutilen hiru-lau dantza talde. Orobio auzoa harako apirilean gereziondoak loretan loriatsu diren lez halantxik Juan Bixente *Juanitoren* lorratzean.

Juanito bere txikian handi egin zen, batez ere gazteen artean. Nagusiak ere zaintzen zituen. Jendetasuna zeukan. Jendetasuna du bere lauogeita hamaika urtera bidean. Apala eta gozoa. Txera onekoa. Kontzilioak *lenguas vernáculas*, tokian tokiko hizkuntza eta ohiturak bultzatu behar zirela. Juanitorentzat beren beregiko baratza. Kantuak eta errezuak, ohiturak eta dantzak. Iurretako gazte aldra bat hartu, hamabost-hogeitabi tarteko neska eta mutilak eta erromes, oinez Arantzazura. Gauez. Durangoko artzipreste integristaren bronka eta haserrea. Ai, seigarren mandamentua! Juanitoren eraginez gabon kantak, Abendua eta Santa Ageda koplak batzeko taldetxoak eratuagotzen auzoetan Orobion eta Iurretan, ensaiotxo batzuk aurretiaz, txistuaz lagundurik.

San Migeletan, herriko patroiairen jaietan, jai-batzorde eta dantzarien artean eztabaidak eta Berrizko dantzariak ekarri ziren. Nora eta Iurretara kanpoko dantzariak! Hurrengo urterako hamar-hamabi urtekoen neska-mutilen taldea plazaratzen da. Jantzariak eta hilanderak. Handik urte bira edo osterara ere herriko jai nagusietan Orobio-Bakixa, Arriandi eta Iurretako dantzariak plazaratzen dira eta hiru taldek batera dihardute. Juanitoren eskua. Herrigintzan. Solte legokeen haria ilbandu guran. Herri bereko gazteak elkarren ezagutzen jarri guran. Juanito Handia beste hirurehundik gorako apaiz talde batean Hego Euskal Herriko lau gotzainei protesta karta sinatzaile.

Jai-batzordea, Koadrila Mallabiena, Korua, Dantzariak enbor beraren, arbola bakarraren adaki sendo batzuk eta adaska gazteak? Koadrila Mallabienak eta koruak urtean zehar dozenardi meza kantatu eta ondorengo alborokea izan ohi zuten 80ko hamarkadara arte behintzat. Meza emaille bertoko semea zen Karmelo Etxenagusia Uribe, gotzain izendatua izango zena.

Zelan elaiak urtero etorri ohi diren udabarrian aurreko udagoienera hutsik utzitako habiara, oraingo honetan Julen Kalzada abadea iritsi Juanitoren orde. Juanito, firmak zirela eta, represaliatua izan zen. Etxebarriara aldatua izan zen. Markina aldera. Zilegitzat izango dut baldin eta juanitokumeak –ez dut inon honelakorik irakurri- baina zilegi bekit:juanitokumeak plaza-mutil, plaza-neska egin dira. Hamazazpi-hogeita bat urteko. Tailerrera lanera doaz, txikiteoan, futboleant, erromeriara, mezara, txirrindularitzan, *sala de fiestas*era. Eleizako organoaz eta plazako txistuaz gainera gitarra dator. «*Ez dok amairu*» Lurdes eta Lete, «*gazte gera gazte*». Hauek baino lehentxoago Mixel Labegerie, hau ere bere gitarraz, *zer duk nigarrez, bakearen ursoa, gu gira Euzkadiko, haurtxo haurtxoa*.

Zer da hau? Konforme ginen Iparragirreraren *ara non diran, gazte gaztetandikan, gernikako arbola, ume eder bat* edo ke artean erdi hautsitako, erabileraren erabileraz, erdi hautsitako paper horizta beilegietan ikasiriko *askatasun eguzkija, euzko euzkotarrak gara*.

Bizikletatik *Vespa* motorrera goaz eta kangrejotan Oxinbaltzara. Han perretxikotan dabiltzan Julen eta konpainiarekin elkartu. Otzaratxua hankagorritz eta urretxez horniduta Bodegillara, lagun artera. *Euskal jaia* Deban, *Dantzarien konkurtsoa* Erandion, domu santuetan *euskal liburu eta diska azoka* Durangon, *Euskal Herriko artzain txakurren txapelketa* Mañarian, euskal ikurrina argindar kableetan, *eusko gaztedi*, Urbiara, Gorbeara, Kanpazar, Aberri Eguna Gernikan, Ander Manterola edo Alberto Gabika(gogeaskoa) abadeei multak eta manifestaldiak, *eliza pobrea, hiltzaile bat bezela hemen naramate*, Orobion bertsotan Amuriza abadea eta Muniategi. Gaztedia eleizaren inguruan, eleizaren mantupear, ideologia sozialak puri-purian, kristautza eta marxismoa inkompatibleak ote? Langileria eta burgesak, prestakuntza soziala, batzarrak eta klaseak, *Herri Gaztedi* [(mugimendu hau eleizaren babespekoa zen, JOC, AC bezelaxe) 1928ko urtarrilean Iurretan eleizaren inguruan mutil gazteen elkargo bat sortu zen eta izen bi aukeratzekotan *eleiz gastedi* ala *luistarrak*], euskera, euskera irakaskuntzara, ikastolak, tokia, umeak, andereñoak, guraso gazteak, debekuak, multak, dirubatzekak, abendua kantatzen, krisia, sistemaren krisia, frankismoa azken ostikadetan, Bandasen huelga luzea, polizia-guardia zibila geroago oldarkorrako, Txabi Etxebarrieta, Melitón Manzanás, *estado de excepción*, atxilotuak, torturatuak, kantaldi debekatuak, bertsolariak galarazota, ikastolak jomugan, Bizkaiko abade talde esanguratsu bat Derioko seminarioan itxialdi-protestan, Gogor taldea, *iñok nahi badau gu Deriora zetan gatozen aditu* (Gogor diskoan ageri diren irudiak Lander Gallastegik Orobioko San Marko ermitarako diseinatutakoak dira), handik hurrengo udabarrira beste gose-greba bat eta bost abade Zamorako kartzelara. Hainbat gazterentzat ikur bihurtzen dira. Eurotarikoen artean Julen Kalzada daukagu. 1976an amnistiari esker askatu zuten.

Baina harako «nacional-catolicismo»ak kraaak dagi. Pitzadurak eta arrakalak hemen-hor. 68ko maiatza. Langile klasearen autoeraketa, marxismoaren teorizatze berriak, *eta, euskara batua*, zeruko-argia, anaitasuna, euskera, alfabetatze-euskalduntze kanpaina, Euskara, ikastolak –gehien gehienak elizaren anparu-katekesi antzera sortuak eta tokian tokiko abade-fraideren baten laguntzaz eta herriko santuren baten izenez erregistratuak, gurean Julen Kalzada abadea eta Goiuriko Andra Maria ikastola–, herri jakintza, folklorea, Durangerriko lehenengo Ezpatadantzari Eguna Iurretan Gerediagaren eskutik, dantzari-dantza, erregelak, euskal-dantzarien-biltzarra, euskal mitologia, Azkue, Aita Donostia, Barandiaran, Oteiza, Caro Baroja, kooperatibak, funcor, eroski, abade eta fraideen seminarioe-

tan ia bat-bateko hutsitzea, sekularizatze masiboa(?), Arrupe jesuita, askapenaren teologia, «bai mundu berria», horizonte gorriak, Burgosko prozesua, burgesia, errepresioa, polizia, manifestaldiak, nazio askapena, marxismo-leninismoa, burges ttipiak, internazionalak,...

Galdara honen sakonean edo barruan egosi izan da nire uste apalean, *-uste apalean* kasu honetan ez da almagazetik jaso ohi den esamolde formula bat, nire ikuspuntu apaletik, eta laburretik agian, aportatu nahi dudana teoria-emaitza bat duzue. Bada, galdara horretatik eta data bat jartzekotan 1967ko 1. *Ezpata-dantzari Eguna*-tik aitzina dukegu iurretarrak bestean begietara bereziagoak, diferenteagoak egin gaitzakeen orrazkera. Folklore aitatu dugu. Egun horretarako Durangerriko dantzariak gainera gure-gureak direnak eta batez ere 36ko gerra-aurreko-osteko dantzari mitikoak(?) plazaratzea zen erronka. 50-65 urtedun gizon dantzariak, «dantzari zaharrak». Zer esanik ez, folklore biltzailearen katixima ikasia: «Noiz ikasi zendun, norengandik eta harek zeinengandik, zelan jantzen zineten, noiz egiten zenuten etabar...». Hari horri helduta dantzari nagusi zaharragoetara iristeko bidea egiten da eta post-romantizismo garaiko folkloristek euron orrietan argitaratu dituzten hainbat datuk, hainbat kantuk, hainbat dantzak gure ezkaratz beroetan bizi-bizi dira. Jose Jabier Abasolo «Tiliño»k Orobioko Juanito Gandiaga «Sague»ri *Erregelak, Aurresku eta Atzesku de Ante Yglesia* dantza-kantua jaso zion. Badira hamar bat urte Iurretan dantzok ez direla plazaratzen. Durangorekin anexionaturik egotearen ondorio. Durangoren menpe, asimilazioa. Durangar dantzariak dotorezia, finezia ematen die euron koreografiari. Abadiño, Berriz, Garai, Mañarikoei aldeanoagoak dituzu, baserritarragoak, basatiagoak. Anteiglesiaiakoak. Bilboko «Gaztedi», Donostiako «Argia»koak Garain zein Berrizen ikasten, biltzen dantzaren muina, autentikotasuna, benetakoa. Zer da hau?

Tiliño eta Mikel Sopelana *Erregelak* ikasten Juan Bikandi «Errotari»gaz, zeinak bi hankak mozturik zeuzkan eta bere kantura eta adierazpenetara Miren alabak dantzatzen zuen. Mutilok honi begira trebatuz. Hemen leiho zaharretik haize berria sartzen da. Dantzari zaharrak, pertsona nagusiak. Dantza eta kantu eta mila kontu berriak-kopau baten aitzakian. Gerra aurreko belaunaldi isilarekin konexioa lotzen da. Han eta hemen altuan esan ezin ziren esamesak, iritziak. Kofradiak, barriada basoak, anexioa. Gu ez gara durangarrak, gu anteiglesiaiakoak gara. Villa de Durango. *Aurresku de villa versus Aurresku de Anteiglesia*. Ibilbide honetan hari eta kordel punta ugari lotzeko modu itxurosoa egin zen. Folklore arloan hasi eta herrigintza osoago batera iragoz.

Garai honetan hazten da, gorpuzten da «belaunaldi» berezi hau. Taldea bainoago «belaunaldia» (taldea-belaunaldia erreferentzia hau Pruden Gartzia *Euskaldun fededun* liburuan zor diot) Iurretan ikusezinezko baina ukitu daitekeen amaraun

harietan dabilen belaunaldi eta horren eraginez dantzatzeko duen, kantatzeko duen, haserretzeko duen, elkartzeko duen, errezatzeko duen, maledikatzeko duen, edaten duen jendea dago. Ikastola mantentzeko diru batze kanpainak, abendua, meza nagusia, jai-batzordea, herri kirolak, maoistak, korua, trikitilariak, parrokoa ez aldatzeko firma batzea, troskoak, burges txikiak, alfabetatze-euskalduntze gau eskolak, bertsolariak, kofradiak..., eta urteen higaduraz eta, behingoz, herri xehearen mesedetan, urteetan Durangoko udalak judizializatutako kofradi basoen kausa sententzian onartzen da Auzoen eta Auzotarren nortasun juridikoa, sei Kofradien eta bakoitzaren nortasun juridikoa. 1973 urtean gara.

Franco arnasez baina tente ageri zaigu oraindik. Iurretan folklore arloan Tiliñok darabiltza harremanak: musika instrumentu zahar, dantzarien biltzar, trikitilari... berau dugu gidari. «Sei Kofradiak - Iurretako Herria.» Ermita bakoitzeko jaietan urtean behin, txandaturaz Kofradia Eguna egiten da. Jai folklorikoak bai baina herri berekoak garela, kohesionaturaz hazia ereinez. Mikel Sopelana izango da honetan ekintzaile.

Iurreta Durangora anexionaturik den legetxe Bizkaian badira beste eskualde batzuetan ere kasu berean: Bilbo - Txorierrin, Gernika - Urdaibain, Artibai aldean... eta berriro bere senara itzultzea asmo sendoz ari direnak. Hamaika eta mila eta bost aldiz aitatutako herri bakoitzak uko, irri, mehatxu eta urrumak jaso izan arren, ibilian-ibilian denok jazo izan dugu, denok lortu dugu geure buruaren jabe egitea. 1989ko azaroaren 13an Gernikan Bizkaiko Batzar Nagusien onespina jaso zuen Iurretak herri Eleizate gisa. *Ezina Ekinez Egina*. «Sei Kofradiak - Iurretako Herria», hurrengo lema «Iurreta gure Herria - Euskadi gure Aberria».

Honaino iritsi bazara, zer deritzozu? Ez gara hain diferenteak, ezta? Hauxe duzu nik kontaturiko historia. HALA DA nik ez dinot. Hau ez duzu egia bakarra. Hurreratze bat egin dizut, nire uste apaletik. Gerrarik, haserrikerik, ... ezer gutxi ageri da hemen. Bai, bai izan dira, bai izan ditugu, noski! Bai izan dira berriketaldi beroak, bozgorakoak, muturkadak eta mutukadak, aurpegi ilunak, gorroto puntuak, azpijokoak, azpijanak eta azpilanak. Pertsonak garen aldetik gure lohia eta gure adeitasuna. Hau guztiau dugu, hau guztiau gara. «Urridxena» gara non herriko dantzari guztiok batzen garen. Madinaren «aitagurea» solemnea gara. Kalimotxoa eta kafesnea gaituzu. Oinaztarrizko begirada bortitza gaituzu eta negar-antpuluak non isuri besarte gozo eta beroa gara. Dabilen errotarria gara. Zorionez. Liberal, karlista, abade, bizkaitar, irakasle, ehbildu, komunista, extremeño, informatiko, antoniosalamanca, dantzari, musulman,... Maitemina ez ei du mugarik!

Dabilen harriari goroldiorik ez! Iurreta, dabilen herri gara?

(2024ko jorrrailaren ilgoran)